

„Otroški dohtar.“

Spisal Janko Kersnik.

Stari Molek je bil varuh mladoletne Zlatarjeve Mane. Opravljal je ta posel že blizu osemnajst let v svoje in nadvarstvenega oblastva zadovoljstvo, in gotovo ni bilo mimo njega dvajset milj na okoli skrbnejšega in vestnejšega jeroba. Njemu ta opravke tudi ni bil neprijeten. Mana je bila izpolnila komaj prvo leto dóbe svoje, ko sta ji pomrla roditelja, drug za drugim v malo tednih; bližnjih sorodnikov ni bilo, in nadvarstveno sodišče je izročilo otroka Molku, bližnjemu sosedu Zlatarjevih, lepo posestvo pa je šlo na dolge obroke v zakup.

Molek ni imel svojih otrok; zato sta on in žena njegova radostno vzela Manico v svojo oskrbo; še rajši pa se je mož lotil varuštva, ker je imel gospodariti sedaj dvoje posestev, najlepših v vsi fari; in obe sta bili nezadolženi. Zlatarjevo mu tudi ni provzročevalo posebnih skrbij in potov; vsako leto je pobral zakupnino, plačal davke in drugi danj, popravil nekoliko pri poslopih na Zlatarovini, prebitek, ki je bil še vedno velik, nesel v hranilnico, knjižico pa potem izročil sodišču.

»Ta bo imela kaj v roke vzeti!« dejal je sleharno leto vrnivši se iz urada, in tudi če je ob praznikih zvečer sedel v vaški krčmi, pobahal se je rad, kako množí Maničino imetje. Da ji bode on sam tudi svoje imetje izročil ob svojem času, tega ni zinil nikdar, toda védel je to vsakdo.

Tako so potekala leta in Molek se je neko nedeljo popóludne kar čudom začudil, ko je, stoječ pred hišo in vžigajoč pipo, zrl za varovanko svojo, ki je stekla praznično opravljena mimo njega, od dóma navzdol po stezi; pri fari je že zvonilo in deklica je hitela, da ne bi mudila. Temu se starec ni čudil, nego visoki vitki postavi, ki je sedaj izginila pod klancem njegovim očem, in obrnivši se k materi, stoječi z belim predpasnikom v vratih, dejal je počasi:

»Ti, naša Mana je pa res vzrasla!«

»I kaj bi ne? Devetnajsto bo že izpolnila!«

»Glej, glej — kako tekó leta!«

Stari ni bil nikdar gostobeseden, zato menda je bil s to opazko ves pogovor končan. Mati je sedla na klop pred vežo, on pa je korakal počasi proti kozolcu, in potem dalje po izorátnikih med njivami

ter tipal pšenično in ječmenovo klasje na desni in levi, češ, bode li težko letos, in koliko ga' bo. Lehek veter je zibal žito in iz dolzega razora se je oglašal samotni prepelják s poznim spevom.

Popóludanski nauk v cerkvi je bil že minil, ko je Molek, končavši svoj razhod, stal nekoliko nad cesto, po kateri so prihajali ljudje od farne vasi. Na to stran jih sploh ni šlo mnogo. Med njim in cesto je stala visoka drénova meja, obrastena z divjim hmeljem, tako da ni bilo moči videti skozi njo. Stari pa tudi ni bil radoveden, kdo hodi po cesti, nego je pazno ogledoval mlado črnico, ki jo je bil vspomladi vcepil. Tudi glasen smeh, ki mu je zazvenel zdajci na uho, ni ga motil, akoprem je takoj spoznal, da je Maničin.

A sedaj je utihnilo tam doli. Koncem njive, tam kjer je bila preseka v meji, tam se je od občinske ceste ločila steza, tekoča proti Molkovemu dômu. In Mane le ni bilo še videti po stezi!

Stari je sedaj nekaj slišal. Vedel ni takoj, kaj je bilo to, a iz davno minulih časov mu je moral biti znan ta glas — tako je v naglici ugibal — a zatem je čul še kratek razgovor:

»No — pústi me!« velela je deklica.

»Si li huda?« vprašal je moški glas.

»Huda!«

A dalje s ceste na stezo, izza meje vendar še ni prišla.

»Jezna ne smeš biti!« ponovil je óni.

»Ako ne boš več — «

»Nikdar več!«

Sedaj je bilo nekoliko trenutkov zopet vse tiho.

»Kaj pa danes teden -- v nedeljo — ali prideš?«

»Ne vem — ako me pusté!«

»Počakal te bom!«

»Pa če naju ljudje vidijo?«

»Kdo naju bo videl?«

»Glej, tam doli prihajata Kolarjevi!«

»Z Bogom!«

»Z Bogom!«

In v tem je bila deklica skokoma na stezi ter hitela navzgor proti dômu. Niti ozrla se ni, in ko bi se, ugledala bi bila očeta varuha, kako je stal poleg črnice ter roki tiščal v ozka žepa, iz mrzle pipe pa siloma vlekel zrak, da so se mu globoke jame kazale po suhem lici.

»Kdo je pa ta — cigan?« zagodrnjal je čez nekoliko časa, in urno, kolikor mu je bilo móci, stopil na cesto.

A ob ónem ni bilo niti sledú, in obé Kolarjevi, žena in hči zadnjega njegovega soseda prišli sta počasi mimo.

»Ti pa domá stražiš, Molek!« dejala je stara.

»Stražim, stražim!« mrmral je óni in se vrnil proti dômu.

Tam ni črhnil besedice o tem, kar je videl in čul; tudi ženi ni razodel ničesar. Ali jezilo ga je silno; najbolj pa to, da ni védel, kdo je óni, s katerim se peča Mana! Mana, ki bo imela dva grunta in pa gotovega denarja, kakor nobena daleč na okoli, kateri ni primernega ženina najti pet ur hodá! No, čakaj, temu treba konca!

V nedeljo popóludne je šla deklica zopet v cerkev, stari pa oprézovat. A sreča mu ni bila mila. Mana je prišla s spremljevalcem iz cerkve, pa ta je šel le do tja, kjer se je pričenjala drénova meja; tam se je poslovil ter krenil na drugo stran. Molek ga ni mogel spoznati in je imel vrhu svoje nejevolje še veliko skrb, da bi ga deklica ne ugledala, stoječega za grmovjem. Ves večer in vso noč se je srdil, po noči celó nekolikokrat vstal in šel k oknu poslušat, ni li čuti kàj nenavadnega. Druzega dné se je hipoma ustavil pred Mano samá sta bila v veži — ter vprašal osorno:

»Ti, deklè, kdo pa te spremljuje iz cerkve?«

Mani bi bil skoro vrč, ki ga je imela v roki, zdrknil na tla, a bilo je nekaj v nji, kar jo je osrčevalo, neko čustvo samostalnosti, ali neka zavest, da ni domača, in da je to le varuh njen, ki stojí pred njó. Zardela se je sicer, a vendar rekla odločno:

»Kdo pač? Včeraj je šel Pečanov z menoj!«

»In včeraj teden?«

»Tudi on!«

»Pa kateri — Pečanov?«

»Pávle!«

»Da bi te zlómek! Ta berač, ta pritepénc! Kaj pa ima, da gleda za teboj? In ti? Da se moreš takemu rokovnjaču obéšati?«

»Zakaj nē? Ali ni kovač? Dober kovač? Dosti si prisluži, in bi lahko še več . . .«

»Kovač — pa no, tvoj grunt? Si li prismojena?«

»Zakaj ne? Tisti mlinček z dvema kamenoma, ki je doli v grabnu in pri mojem gruntu — tisti mlin se zlahka prestroji v fužino.«

»Hoho! Tako daleč sta že? To ti je vtepel v glavo! No, le čakaj, deklína! Nì jaz, nì ti, nì tvoj kovač — mi ne bomo govorili; le čakaj, dohtar, otroški dohtar bo govóril; ta je nad menoj in nad teboj! Le počakaj, še danes pojdem k sodišču, naravnost k njemu! Zlómek vendar!«

Srdito je zaloputnil duri in pustil deklico samó, katero je minil ves pogum pri zadnji váruhovi grožnji.

Otroški dohtar! To je bil tisti čudni, skrivnostni velmož, ki je čuval nad njó izza mladih let, odkar so ji pomrli roditelji; to je bil tisti strah, s katerim jo je ukrotil jerob, kadar je bila razposajena, to je bil óni, pred katerim se je tudi brezpogojno klanjal njen varuh, stari Molek!

Do sedaj ji nikdar niti na misel ni prišlo, da bi utegnil otroški dohtar kàj oporekati njeni ljubezni, in to ljubezen je nòsila že dolgo, malone vse leto v svojem srci — a sedaj so jo varuhove besede silno preplašile. Nikdar ga še ni videla, tega otroškega dohtarja, in dasi je Molek nekolikokrat pripovedoval, da je stari umrl, in da je prišel drug v sodišče, in pozneje tudi o tem in še o drugem, da sta se vrstila na ónem imenitnem mestu, in da je sedaj zopet nov dohtar tam — vendar si ni mogla poosebljevati tega pojma, ni tako, ni drugače, nego videla je v njem le neko skrivno, silno moč, ki je kakor neizogibna usoda velévala ž njo in ž njenim imetjem. Da ni imela pravega zaupanja do nje, umevno je popolno, in tudi tedaj, ko je stopil Molek praznično opravljen in s klobukom na glavi iz sobe, silil jo je skriven strah, da bi sklicala za njim: »Oče, ne, ne — vrnite se!« a prirojena trmoglavost ji je branila.

Molek se je vrnil pozno na večer, in jako dobre volje. Namenjen je bil namreč v prvi svoji jezi iti kar k sodniku v urad. A tja je bilo dve uri hodá, in po prvi uri je bil starec jel premišljevati, ali ni morda neumno, zarad take malenkosti hoditi tja, in če morda še vse ni tako, kakor si on domišlja; pol ure pozneje je sklenil, da ne pojde v urad, in ker je ta sklep storil v obližji krčme, krenil je v njo ter pil do večera.

Domá ni zinil ob otroškem dohtarji, češ, saj je deklino že dovolj strah, a če še kàj opazim, potem bom govoril.

Mana pa je varuhovo molčanje drugače tolmačila. Menila je, da ni ničesar opravil in postala je pogumnejša.

Nasledek je bil ta, da sta se kakih štirinajst dnij pozneje oglasila Pečanov Pávle in oče njegov, oba lepo praznično opravljena pri Molkovih, in sta slovesno snubila Mano.

Molek je sprva gledal srdito, kakor maček, ki se je ujel v dihurjevo past, toda koncem se je prav dostojno in prav po lisíčje izvil iz nastavljene zanjke.

»Na meni ni!« rekel je polagóma; »na meni ni! Toda na komisiji je ležeče, otroški dohtar — ta ima dovoliti! Pa — imaš li kàj — fantè — imaš kàj?«

»Delati znam, in dobra kovačija bi se naredila tam doli, fužinica — in sto goldinarjev imam shranjenih!« dejal je Pávle pogumno!

»Hm, hm, ne vem — če ne bo premalo! No, pa če vama je prav, pa pojdimo tja v komisijo k sodišču — précej jutri, če hočeta; bomo povprašali!«

Sedeli so še skupaj, pa vse je bilo tako leseno, tesno, okorno — beseda ni prišla v pravi tok. Otroški dohtar je visel nad vsemi. Izkušeni Molek se je sicer na tihem hudobno muzal, a drugim je bila misel na sodišče silo neprijetna.

Drugega dopóludne so stali vsi štirje, ženin in nevesta, Molek in Pečan pred mladim, bledoličnim sodnikom, ki je bil šele pred nekoliko tedni nastopil svoje mesto in službo svojo. Molek je prvi zastavil govor:

»Ta-le bi se rada možila!«

»Vi ste pa njen varuh?«

»Sem!«

»Ali ima kaj gotovine?«

»Ima, ima!«

»Čujte, Vi« — obrne se sodnik k pisarju, »prinesite mi dotični akt.«

Prelistkal in prečital je naglo, kar je bilo treba ter smehljaje se dejal:

»A, ta je pa bogata! Lep grunt, nič dolgá in še toliko gotovega. To pa to; koliko si pa stara, ti deklica?«

»Devetnajst let!« deje ona; sedaj je bila silo pogumna, saj ta otroški dohtar ni bil bogvé kakov strah, to je bil navaden gosposki človek, ne posebno brdák — že goršega je videla, a grd pa tudi ne.

»Kaj pa ženin?« Koliko imaš —?«

»Sto goldinarjev!«

»Ká-á-j! Sto goldinarjev! Pa na takov grunt, v táko imetje? Ste li neumni — ljudje?«

»Nisem li pravil!« pritrnil je zadovoljno Molek.

»Pa jaz sem kovač; s tem dovolj zaslužim;« oporeka Pávle ves rdeč v lice.

»Kovač! Haha! Kovač ni za grunt; pojdi, pojdi fant, ta je bôsa. In ne bo kruha iz te moke. Saj nimaš ničesar, to vse ni nič, za takov grunt!«

Molčali so vsi; tesno jim je bilo pri srči, jedini Molek se je veselil na skrivnem.

»Tako je, tako, gospod dohtar; jaz sem to že domá pravil!«

»In Vi tudi niste zadovoljni s tem, da se ta dva vzameta?«

»Hm, hm, kako bom zadovoljen, ker nič ni -- nič — pravim.«

»Kaj vraga pa hodite sem mene nadlegovat, menite li, da nimam družega opravila, nego Vaše neumnosti poslušati?«

Sodnik je bil osoren bolj in bolj.

A Mana je imela še vedno nekoliko poguma.

»Gospod«, rekla je potihoma, »pa jaz bi ga vendar vzela. Saj imava dosti oba!«

»A, ti ga imaš rada?«

Mana si je z robcem zakrila pol obraza.

»Nu, če ga imaš rada, pa ga imej — jaz ti ne branim! Toda jemala ga ne boš, dokler nima več denarja,« smijal se je kinično sodnik. »Tu je postava, postava! Mi moramo za mladoletnike skrbeti, da ne zapravljajo imetja, in ti je hočeš kar vreči stráni! To ni nič! No — sedaj ste pa opravili!«

S tem je bilo v istini opravljeno.

Šli so sicer vsi skupaj v krčmo, in tam je Molek dajal za vino; pa pili so iz početka prisiljeno, toda ne dolgo. Počasi se je vsem omajal jezik: Molek se je bahal dobrovoljno, da je vse to prej znal, stari Pečan je malo vinjen zmajeval glavo, mlada dva pa sta sedela drug poleg drugega in šepetala.

»Kaj nama mari za to!« dejal je Pávle.

»Kaj meni mari!« pritrdila je ona.

»Bova pa čakala!« menil je on.

»Saj lahko čakava!«

In tako so odšli vsi zadovoljni domóv.

Okoli božiča pa je hodil Molek silno potr t krog svojih poslopij. Pred malo dnevi stoprv je bil odnesel novo vsoto iz zakupnine za Zlatarjevino k sodišču ter domá veselo pripovedoval, da bo Mana lahko kmalu kakega graščáka jemala, toliko že ima prihranjenega. Menil se ni za to, da je deklica povesnila svoje očí, in da je žena njegova molcé gledala v stran. Vprašal ni po vzrokih temu vedenju, nego nadaljeval pripoved, kako je sodišče zadovoljno z njegovim skrbnim varstvom.

A nekoliko dnij pozneje mu je sosed Kolar zasadil jedno. Kakova je bila v svoji izvirnosti, nam ni znano, a še istega večera je Molek silo razjarjen zavpil na ženo svojo: »Zlómek — kaj pa je z Mano?«

Ko starka ni odgovorila, nego prav na kratko zmajala rame in glavo, udaril je varuh z vso močjo koščene svoje pestí ob mizo in

kričal: »Torej, kaj — tacega sem privaroval! Oh — kaj tacega! Oh — zlomek! Še tebe bi nabil, dasi te nisem še nikoli! Tako paziš, tako varuješ! No, pa le čakaj — ti in tvoja —! Jutri pojdem k dohtarju — potem se pa pripravita — ti in ta deklina!«

Sedaj je bilo pa tudi starki dovolj!

»Kaj vpiješ in razsajaš nad manoj! Nisi li sam kriv vsega? Kaj si pa govoril tedaj pred sodnikom, da tudi ti nisi zadovoljen, da bi se ta dva jemala, sedaj pa imaš, sedaj se pač bosta morala vzeti.«

Molek je malodušno povesnil glavo.

»Kaj — jaz sem kriv? Postava je taka, zakon je tak, dejal je otroški dohtar, da berač ne sme na dober grunt, da je treba imetek hraniti varovancem; — zakaj bi bil torej jaz kriv?«

»Zato ker si pritrdil! O ti si pravi, o ti si dober jerob!«

To je bilo pa odveč.

Molek je pobral kožuh, ki je ležal na klópi poleg njega — klobuk je imel že itak na glavi — in ušel iz sobe venkaj v mrzlo zimsko noč, v sneg in burjo, ki je ostro piskala krog ogla.

Drugega dné je bil že na vse zgodaj pri sodišči. Čakal je dolgo, da je prišel sodnik, in lotil se ga je takoj ter razodel, kaj mu teži srce.

Otroški dohtar se je smijal.

»Tu ne moremo ničesar pomagati!« dejal je na lahko; »kar je, to je! A možiti se vendar ne sme. Tako bogato deklè ne sme berača jemati; hočete li, da bom jaz plačeval, če se vse zapravi? Mi moramo skrbeti, da se imetje ohrani, in to je po mojem mnenji le mogoče, ako ima ženin tudi denar. Vse drugo ni nič! Jaz ne morem in ne smem dovoliti možitve.«

»Saj jaz tudi tako pravim,« trdil je Molek, »pa ta sramota?«

»A, kaj to! To nas tu pri sodišči ne briga. Vi storite svojo dolžnost kot varuh, če ónega tožite za očetovstvo.«

»Tega pa ne! Dosti imamo, da ni treba beračev tožiti!« godrnjal je Molek.

»Kakor hočete! A možiti se ne sme. Naj čaka, da bo polnoletna, potem pa naj se moži, kakor hoče! A sedaj ne; jaz ne bom plačeval!«

Danes zadovoljnost Molkova ni bila obila. Domá ni izpregovoril z nikomer, nego hodil je, kakor smo že omenili, več dnij silno potrto okoli. Pozneje, predpustom mu je nekolikokrat šinilo v glavo, da bi še jedenkrat stopil k sodišču; a zavrgel je tudi to. Kajti navadil se je bil polagoma misli na neizogibno sramoto, ki je visela nad njegovo hišo, na drugi strani pa je prevladovala sebičnost, da berača ne vzame

na Zlatarjev grunt, in na — svojega. Saj je tudi to bogastvo kdaj hotel pustiti Mani.

Majnik je bil zopet tu z vsem svojim krasom. Drénova meja doli nad občinsko cesto se je bliščala v svojem cvetju kakor zlató, in roji bučel so šumeli po nji; tudi črnica nad mejo je gnala krepke vejice in na njivi, raztegneni po lahko nagnenem brdu, zibale so se poludorastle ržene bilke. Na jedni strani pa je zopet vsak večer donel jednozvoki klic prepeljákov.

Domá pri Molkovih so pa zibali.

Stari sam ni prav znal, kako in kdaj je to prišlo, ali v kratkem se je bil navadil otročjega vika in krika, in če je trebalo, stopil je sam k zibeli, vzel malega fantiča v naročaj, ter mu piskal ali žugal, da ga je utešil. Z Mano pa ni govoril že dolgo, dolgo ne, le od strani jo je pogledoval, kako je nema in bledolična opravljala vsakdanji posel, in vselej ga je pri tem čudno stisnilo krog srca.

Nekega večera je imel z ženo dolg razgovor. Konec je bil ta:

»Ti lahko vse popraviš,« dejala je starka, »ako le hočeš! Če ti rečeš, da ti je prav, in da je Pávle dober za grunt, potem pa pojde! I kaj bi se ustavljal! Saj je res priden fant!«

Drugega dopółudne je stal Molek zopet pred otroškim dohtarjem.

»Zdaj ste pa še Vi zblazneli!« zavrnil ga je sodnik, ko je bil óni razodel svojo voljo, naj se vendar [Manica poroči s Pečanovim Pavletom. »Fant nima gotovine, nima ničesar! Povedal sem Vam to že desetkrat. Česa hočete še?«

»Jaz pa pravim, da bo dobro gospodaril — to je jedno; — potem, da je imetja dovolj, da živita dva razven tega, da si bo on s svojim obrtom mnogo zaslužil — kar je drugo; in napósled: — sramota, in pa — Mana bo umrla, ako ji ne pomagamo. To je tretje!« govoril je Molek jako odločno.

»Ha, ha! Neumnost, sama neumnost! Zakaj je niste bolje varovali?«

»Varoval? Storil sem, kar sem mogel, a sedaj zahtevam, da ji dovolite, naj se omoží!«

»Jaz ne dovolim! Sedaj pa pojdite! Dovolj sva govorila!«

»Ne, jaz hočem dovoljenja!« kričal je Molek in potem popolnoma pozabil, da ni domá med svojimi štirimi stenami, nego v uradu, in s koščeno desnico je krepko udaril ob mizo.

»Čakajte — jaz Vas naučim, kako se Vam je vésti v uradu,« zavpil je sodnik in velel Molka na šest ur odpeljati v zápor.

Kaj tacega se móžu še ni bilo pripetilo nikdar. Kričal in klel je spočetka; potem prosil, a vse zaman; urad je bil razžaljen in sodba se je morala zvršiti.

Ko so ga po šesturnem zapóru izpustili, šel je znova k sodniku. Sedaj je bil miren, a obraz je nosil bled in vsi živci so trepetali v njem.

»Prosim, gospod sodnik, ki ste otroški dohtar, dajte mi to pisano, da ne dovolite možitve moji — naši Manici.«

»To Vam lahko dam! Le kolek prinesite!« —

Starec je prišel pozno domóv in dasi ni povedal, ni kaj, ni kako je opravil, vedeli so takoj vsi, da je bila pot brezvspešna.

Nekoliko tednov potem je dobil pisan odlok, da nadvarstveno sodišče možitve ne dovoli. Pritožil se je. A mladi sodnik, kateremu je bilo silo na tem, da obveljajo njegovi ukazi, spremil je pritožbo s takim poročilom, da je bila konečno pritožba odbita.

Sedaj so vedeli dotičniki, da je možitev do polnoletnosti Maničine nemogoča. Ta zadnji udarec — odbita pritožba — ta je bil prehud. Mana je hirala, obolela in nade ni bilo, da jo rešijo smrti.

»Mana, le še štiri leta! Kaj je to?« rekel ji je nekega večera Pávle, sedeč poleg nje pri široki pēči, h kateri se je stiskala, zavita v debele odeje. Otroka je péstoval stari varuh.

»Predolgo je!« nasmehnila se je ona bolestno.

Druzega jutra je bila mrtva. —

Ko so se vračali od pogreba, postala sta stara dva, Molek in žena njegova, nekoliko trenutkov pred hišo. Notri v sobi je jokalo otročè pokopane matere; dekla ga je zibala.

Izpred hiše se je odpiral krasen pogled čez nizka brda, zaprta na desni in levi od višjih hribov, tja čez na vzvišen holm, kjer se je lesketal v svitu zahajajočega solnca bel gradič. Tam je bil sedež sodišča.

»Sedaj boš pa spet varuh temu — malemu,« šepnila je starka, in nekaj, kakor tiho, vendar ostro očitaje je zvenelo v njenih besedah, po velem lici pa so ji tekale bridke solze.

Molek je stal sprva nem poleg nje; a pri tem šepetu je dvignil krčevito svoji koščeni pēsti v zrak in zamahnil tja proti sinjemu, belemu gradiču ter dejal hripavo:

»To je otroški dohtar! Oj, ti — prekleta pravica — ki te nosi svet!« —

